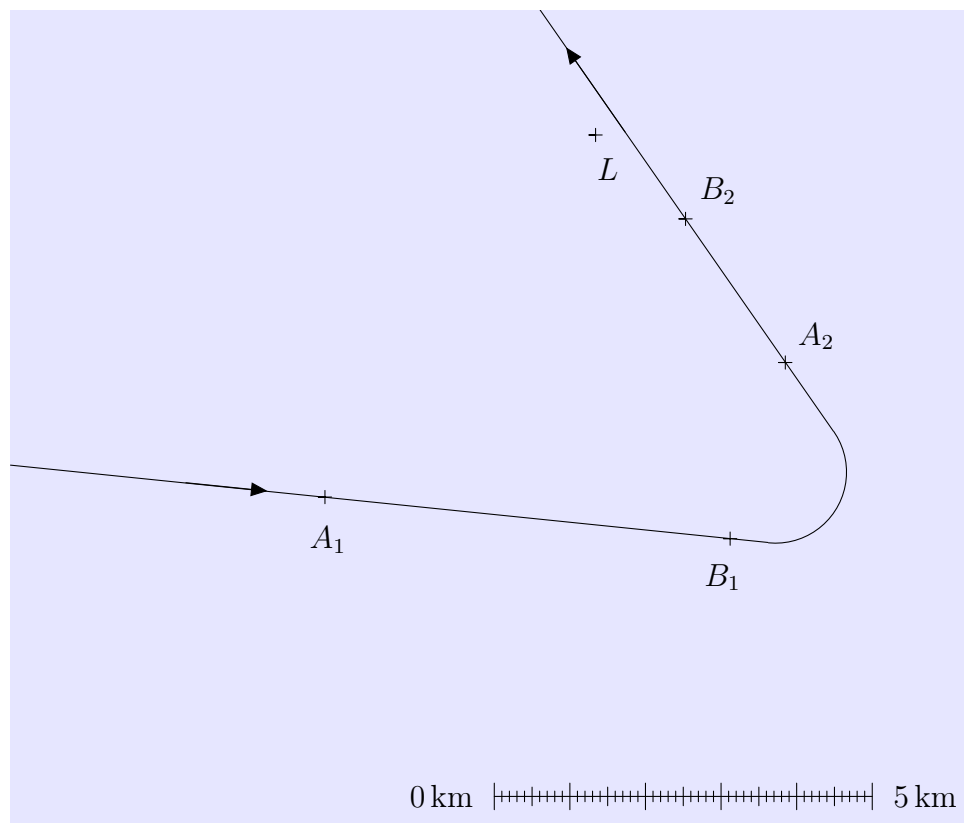

Záchrana trosečníka

Keywords: geometrie v rovině, Pythagorova věta, osa úsečky

Letadlo hledá na otevřeném moři pozici trosečníka, který má na svém voru zařízení vysílající tísňový signál. Zařízení má pouze omezený dosah. Při letu nad mořem posádka letadla signál zachytí, ale po chvíli jej ztratí. Pilot proto letadlo stočí a podaří se mu signál na kratší dobu opět zachytit.

Trajektorie celého letu je i s naznačeným směrem a místy zachycení (body A_1 a A_2) a ztrát (body B_1 a B_2) signálu znázorněn na mapě.

Obrázek 1: Trajektorie letu letadla

Během obou dob, kdy posádka přijímala signál, letadlo neměnilo svou výšku, mezi body B_1 a A_2 snížilo svou výšku o 500 m.

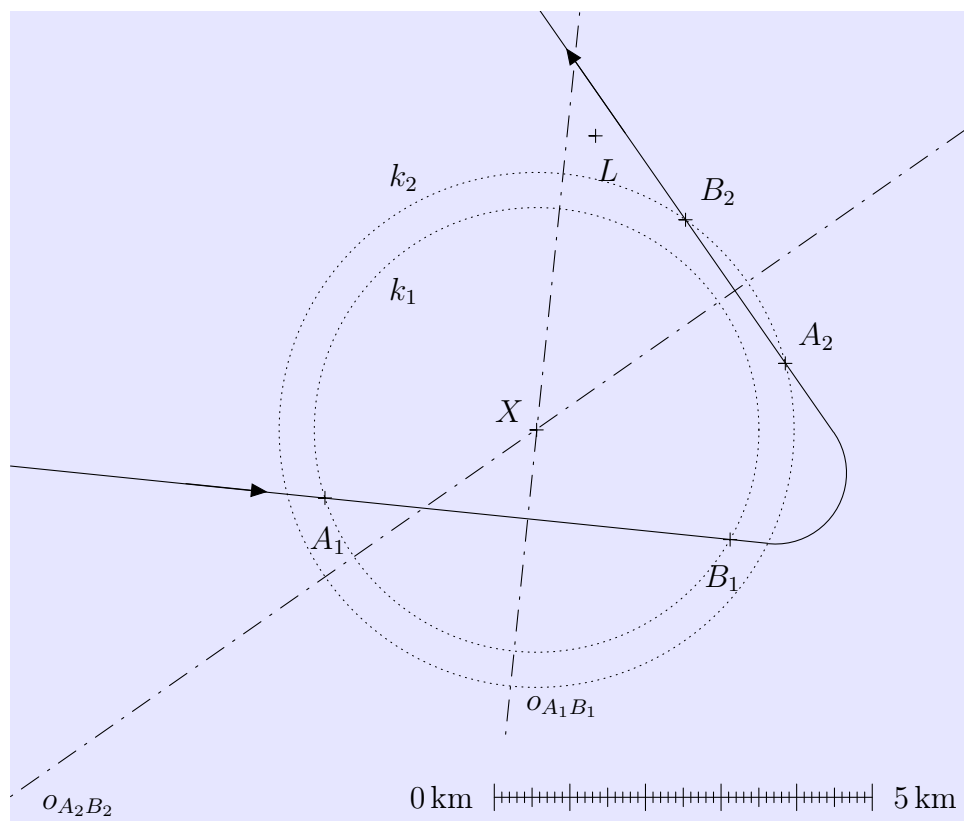
Úloha 1. Konstrukčně určete v mapě pozici X trosečníka.

Řešení. Omezený dosah trosečnickova tísňového signálu určuje v prostoru nad hladinou polokouli, jejíž střed je polohou trosečníka. Vodorovné řezy této polokoule jsou kruhy, které se na mapě jeví jako soustředné se středem v bodě X .

Protože letadlo mezi body A_1 a B_1 nemění svou výšku, je A_1B_1 tětivou jisté kružnice k_1 se středem

Results matter!

v bodě X . Ten tak musí ležet na ose úsečky A_1B_1 . Ze stejného důvodu musí bod X ležet i na ose úsečky A_2B_2 ; je totiž středem jisté kružnice k_2 , již je tato úsečka tětivou.

Obrázek 2: Řešení Úlohy 1

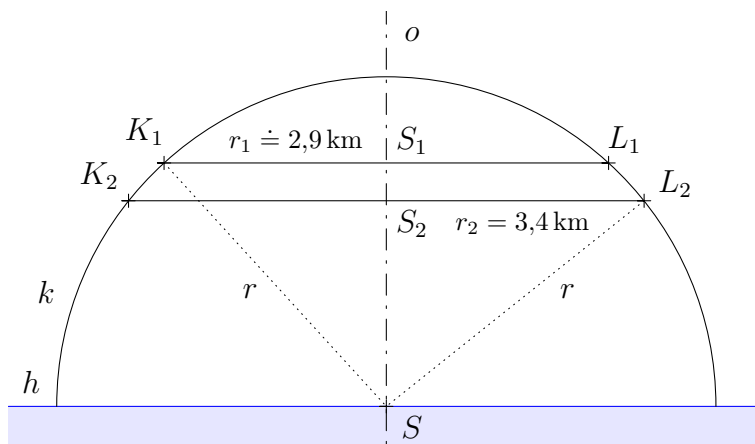
Úloha 2. V lokalitě se nachází dopravní loď (pozice L). Může také zaznamenat trosečnickův tísňový signál, nebo je příliš daleko?

- Velikosti úseček LX a A_1X , A_2X z řešení Úlohy 1 přeneste na měřítko. Užitím takto určených vzdáleností (zaokrouhlených na celý nejmenší dílek stupnice) vyřešte úlohu počtově.
- Vyjděte z řešení Úlohy 1 a úlohu vyřešte znovu, tentokrát pouze užitím geometrických konstrukcí.

Řešení.

- K vyřešení úlohy potřebujeme znát dosah trosečnickova zařízení, což je poloměr r polokoule zmíněné v řešení předešlé úlohy. Přenesením úseček A_1X a A_2X na měřítko a zaokrouhlením jejich délek na desetiny kilometru dostáváme $|A_1X| \doteq 2,9 \text{ km}$ a $|A_2X| \doteq 3,4 \text{ km}$. Tyto délky jsou zřejmě poloměry r_1 a r_2 kružnic k_1 a k_2 .

Uvažme takový průmět polokoule, ve kterém se kružnice k_1 a k_2 zobrazí po řadě jako rovnoběžné úsečky K_1L_1 a K_2L_2 takové, že mají stejnou osu o , jejich délky jsou po řadě $2r_1$ a $2r_2$ a jejich vzdálenost je $0,5 \text{ km}$. Označme dále střed polokoule S , střed úsečky K_1L_1 jako S_1 a střed úsečky K_2L_2 jako S_2 . Viz obrázek, ve kterém je pro názornost vyznačena také mořská hladina přímkou h .

Obrázek 3: Pomocný průmět polokoule při řešení Úlohy 2a)

Z Pythagorovy věty aplikované na trojúhelníky SS_1K_1 a SS_2L_2 vyplývají rovnosti

$$r^2 = r_1^2 + |SS_1|^2$$

$$r^2 = r_2^2 + |SS_2|^2.$$

Platí však $|SS_1| = |SS_2| + 0,5$. Dosazením do první rovnice a porovnáním obou stran dostáváme lineární rovnici s jedinou neznámou $|SS_2|$, kterou vyřešíme:

$$r_2^2 + |SS_2|^2 = r_1^2 + (|SS_2| + 0,5)^2$$

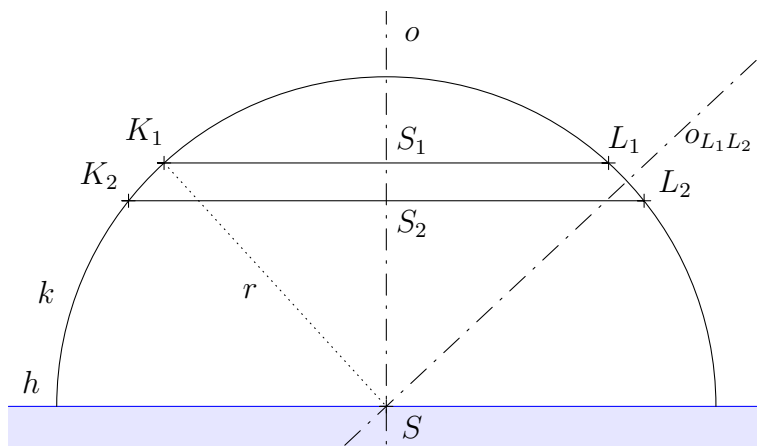
$$|SS_2| = r_2^2 - r_1^2 - 0,25$$

Vyjádřením r z druhé rovnice a následným dosazením dostáváme

$$r = \sqrt{r_2^2 + (r_2^2 - r_1^2 - 0,25)^2} \doteq 4,5 \text{ km}.$$

Vzdálenost lodi od trosečníka je délkou úsečky LX . Přenesením této úsečky na měřítko vyčteme $|LX| \doteq 4,0 \text{ km}$, úsečka je tedy kratší než dosah r trosečnickova signálu. Loď proto může tento signál zaznamenat.

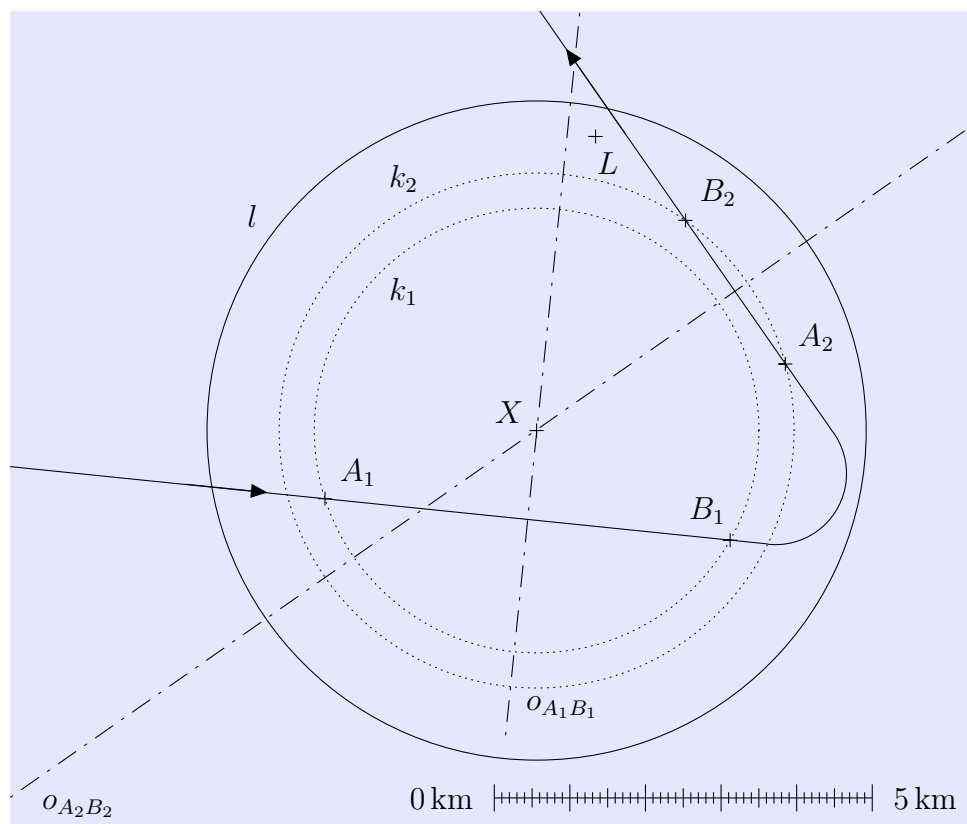
- b) K odvození konstrukčního řešení úlohy (tj. sestrojení poloměru r polokoule) využijeme stejný pomocný průmět polokoule jako v Úloze 2a. Střed polokoule S je průsečíkem společné osy o úseček K_1L_1 a K_2L_2 a osy úsečky L_1L_2 , neboť ta je tětivou obrysové půlkružnice k . Hledaný poloměr r je pak např. velikostí úsečky SK_1 , viz obrázek.

Obrázek 4: Pomocný průmět polokoule při řešení Úlohy 2b)

Při samotném provedení konstrukce přenášíme vzdálenosti r_1 a r_2 z řešení Úlohy 1 (kde připomínáme, že platí $r_1 = |A_1X|$ a $r_2 = |A_2X|$), vzdálenost středů kružnic $|S_1S_2| = d_{0,5}$, kde $d_{0,5}$ označuje vzdálenost na mapě odpovídající 0,5 km, kterou nanášíme z měřítka.

Průmět polokoule na mapě ohraničuje kružnice l se středem v bodě X a poloměrem r , který přeneseme z pomocného průmětu. Po sestrojení této kružnice je vidět, že se loď nachází v dosahu nouzového signálu.

Obrázek 5: Řešení Úlohy 2b)